

RECENZJE I SPRAWOZDANIA

Ks. Piotr Krakowiak (2006). *Zdążyć z prawdą. O sztuce komunikacji w hospicjum*
Gdańsk: Via Medica (ss.130)

Książka pt. *Zdążyć z prawdą. O sztuce komunikacji w hospicjum*, napisana przez Krajowego Duszpasterza Hospicjów – ks. dr. Piotra Krakowiaka, jest zbiorem prawdziwych historii o ludziach znajdujących się u kresu swojego życia. Porusza tematykę sztuki komunikacji z osobami terminalnie chorymi, umierającymi oraz ich bliskimi.

We wstępie autor uzasadnia powstanie książki. Kres życia jest szczególnym czasem w życiu każdego człowieka, jest to czas podsumowań, sporządzania testamentu, przebaczenia i godzenia się, a przede wszystkim czas rozstawania się z tym, co najdroższe. Przed rodzinami i przyjaciółmi osób chorych terminalnie oraz przed całym zespołem hospicyjnym stoi wyzwanie – *Zdążyć z prawdą...* Historie zawarte w książce pokazują, jak bardzo sztuka porozumiewania się jest niezbędna do pełnego zrozumienia potrzeb pacjenta i jego bliskich. Sztuki tej uczymy się przez całe życie. Właśnie dlatego, komunikacja z pacjentem stała się jednym z zadań Ogólnopolskiej Kampanii Społecznej, zorganizowanej przez Fundację Hospicyjną w 2005 roku. Edukacja społeczna na rzecz hospicjów jest sposobem na powrót do *ars moriendi* – przygotowania się do śmierci bliskich nam osób, a także nas samych.

Rozdział pierwszy składa się z wybranych opowiadań nadesłanych z ponad stu hospicjów z całej Polski. Opisują one sytuacje, z którymi zetknęła się każda osoba opiekująca się osobą umierającą. Opowiadania zo-

stały dobrane przez autora tak, by zilustrować poszczególne problemy komunikacyjne z osobami nieuleczalnie chorymi.

Autor przybliża ideę opieki paliatywnej, będącej alternatywą dla agresywnego i nieskutecznego leczenia przyczynowego. Wszechstronna opieka paliatywna stara się uczynić życie pacjenta jak najmniej bolesnym i jak najbardziej twórczym oraz udzielić wsparcia często już zmęczonej rodzinie.

Autor obrazuje, jak ważna w kontakcie z chorym jest umiejętność milczenia i uważnego słuchania. Podkreśla, że istotne jest przekazanie choremu, że jest dla nas ważny, a jego życie i cierpienie może mieć głęboki sens. „Nie zawsze udaje się zdążyć z prawdą, ale zawsze trzeba próbować” – autor przyznaje, że pomimo najszczerzych chęci nie zawsze udaje nam się nawiązać porozumienie. Czasem powodem jest to, że nie próbujemy dostatecznie wytrwale, czasem nie wszystko zależy od nas. Jednak ważne jest, by przyznać się do swoich słabości a nie dźwigać je w sobie. Jednocześnie ostrzega przed domaganiem się prognozowania długości życia pacjentów oraz przed stawianiem takiej diagnozy.

Choroba terminalna jest sytuacją kryzysową dla pacjenta, jego rodziny i osób opiekujących się. Reakcje na tę sytuację bywają różne, zdarza się, że pacjenci wypierają prawdę o swoim stanie. Autor przytacza opis „trudnego pacjenta” i sposoby radzenia

sobie z taką reakcją. Choć w hospicjum często można napotkać „trudne rodziny”, autor podkreśla, że pacjent „potrzebuje od otoczenia uwagi i normalności”, a udawanie i przyjmowanie określonych postaw i zakładanie masek zawsze szkodzi. Autor udziela rad, jak zachowywać się w kontakcie z pacjentem, czego unikać i na czym się skupiać. Konsekwencją naturalnego zachowania w kontakcie z pacjentem jest mówienie prawdy. W rodzinie niejednokrotnie wytwarza się specyficzna sytuacja, gdy obie strony próbują ukryć przed sobą prawdę. Tu pomocne okazuje się wejście zespołu hospicyjnego, który ułatwia zmianę sposobu komunikacji z chorym. Obok wiedzy w zespole hospicyjnym wielką rolę odgrywa umiejętność prowadzenia rozmowy z chorym i jego rodziną. Członkowie zespołu hospicyjnego borykają się z problemem przekazania prawdy nieuleczalnie choremu pacjentowi. Autor wskazuje, jak przekazywać informację o niepomyślnych rokowaniach pacjentom i ich rodzinom.

W książce omówione zostały problemy, z którymi borykają się nie tylko pacjenci i ich rodziny, lecz również osoby pracujące w hospicjach. Autor zwraca uwagę, że poświęcając się opiece nad pacjentem nie można zapominać o sobie. Należy znaleźć czas na odpoczynek i uregulowanie własnych spraw.

Ważne jest uświadomienie sobie własnego stosunku do śmierci i osobistych doświadczeń, które mogą mieć wpływ na stosunek do pracy z osobami u kresu życia. Autor przypomina, że zgodnie z filozofią hospicyjną każdy, bez względu na wyznanie, majątek czy pochodzenie, ma prawo do bezpłatnej opieki hospicyjnej. Ponadto podkreśla, że edukacja społeczeństwa jest niezbędnym krokiem umożliwiającym zmianę negatywnych stereotypów i postaw wobec hospicjów.

W drugim rozdziale zostały zaprezentowane teoretyczne podstawy komunikacji z terminalnie chorym, umierającym oraz jego bliskimi. Przytoczone tu informacje mają ułatwić zrozumienie opisanych w rozdziale

pierwszym autentycznych opowieści. Autor raz jeszcze ukazuje rolę medycyny paliatywnej i opieki hospicyjnej. Przytacza, za E. Kubler-Ross, pięć psychologicznych „faz umiierania” (zaprzeczenie, gniew, negocjacje z Bogiem, depresja, akceptacja śmierci). P. Krakowiak wyróżnia trzy stadia choroby terminalnej: okres początkowy, stadium zaawansowane i agonia. Omawiając poszczególne stadia zwraca uwagę na najważniejsze elementy opieki, wskazując główne problemy, przed którymi staje pacjent i jego opiekunowie. W okresie początkowym jest czas na przekazanie trudnej wiadomości. Autor opisuje dylematy związane z przekazywaniem niepomyślnego rozpoznania, dokonuje przeglądu stanowisk na ten temat na przestrzeni wieków oraz przytacza współczesne trendy. Autor zwraca uwagę na główne przeszkody utrudniające właściwą komunikację między chorym a opiekunami poprzez zaprezentowanie modeli komunikacji między pacjentem a pracownikami służby zdrowia. Wymienia cztery style komunikacji: naukową, chroniczną, patriarchalno-hierarchiczną oraz partnerską i podkreśla, że jedynie w partnerskim modelu komunikacji pacjent aktywnie uczestniczy w podejmowaniu decyzji. Autor porusza również kwestię zaburzeń w komunikacji między lekarzem a pacjentem i jego rodziną. Wyodrębnia się trzy postawy wobec umierających: kontakt niedostateczny lub formalny, kontakt wyłącznie medyczny, kontakt całościowy. Kontakt całościowy zapewniany jest przez wszechstronną opiekę paliatywną nad chorym i jego rodziną.

W zaawansowanym stadium choroby terminalnej zostaje podjęta decyzja o miejscu pobytu chorego. Autor opisuje problemy związane z tym stadium. Zwraca uwagę na pojawianie się w tym okresie bólu. Przytacza koncepcję bólu totalnego oraz opisuje typowe reakcje na ból fizyczny i cierpienie emocjonalne. Autor odpowiada na pytanie: jak zatroszczyć się o duchowe i religijne potrzeby chorego? Podkreśla, że w hospicjach szanowana jest każda duchowość, czy ta związana

z konkretną religią, czy indywidualna droga każdego człowieka. W książce scharakteryzowano również dokładnie ostatni etap życia – umieranie. Przytoczony został „przewodnik dla osób, które umierają” oraz omówiono komunikację z chorym w ostatnich dniach i godzinach życia. Język osób umierających jest mało znany i opisany, gdyż w znacznej części złożony jest z przekazu niewerbalnego, stanowi jednak ważny system komunikowania się z umierającym człowiekiem. Na końcu rozdziału, dla osób chcących pogłębiać swoją wiedzę teoretyczną została umieszczona bibliografia.

Trzeci rozdział jest podsumowaniem II Ogólnopolskiej Kampanii Społecznej – *Hospicjum to też Życie* AD 2005. Celem kampanii było uświadomienie społeczeństwu potrzeby istnienia opieki paliatywnej i hospicyjnej, a także edukacja na temat sztuki porozumiewania się z chorymi nieuleczalnie oraz sposobach mówienia o niej.

Książka pt. *Zdążyć z prawdą. O sztuce komunikacji w hospicjum* pomimo opisywania tematyki końca życia nie jest przerażająca czy smutna. Jest pozycją niezwykle poruszającą. Zamieszczone w niej autentyczne

historie wywołują dużo emocji, ale pozostawiają też czytelnikowi nadzieję...

Dzięki licznym przykładom wziętym z życia oraz rzetelnej wiedzy teoretycznej, jest to podręcznik uczący jak rozmawiać z rodziną pacjenta i z nim samym w ostatnich chwilach jego życia. Książka została wydana w ramach kampanii społecznej na rzecz hospicjów. Publikacja daje możliwość zapoznania się z ideą i realizacją opieki paliatywnej w Polsce, ukazuje, że „hospicjum to też życie”.

Książka jest bezcennym źródłem informacji nie tylko dla personelu medycznego, lecz także dla studentów i rodzin osób nieuleczalnie chorych. Doświadczeni pracownicy opiekujący się chorymi nieuleczalnie znajdują w niej dbicie swoich trudów i wątpliwości, a studenci konkretne zdarzenia umiejętnie nawiązujące do najnowszej wiedzy naukowej. Ze względu na komunikatywną formę, publikacja może być przeznaczona dla szerszego kręgu czytelników zainteresowanych tematyką *ars moriendi*.

Paulina Andryszak